

ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอ: พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน*

ณัฐรัชต์ สารหงษ์**

บุญสม ยอดมาลี*** สมชาย ลำดวน****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 6 หมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาและลักษณะชุมชนของชาวปกาเกอะญอ 2) ศึกษาศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 3) ศึกษาพลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนปกาเกอะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า

1. ปกาเกอะญอ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในเขตพื้นที่ฝั่งตะวันออกของสหภาพเมียนมาร์ และภาคเหนือของประเทศไทยก่อนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยมีอุปนิสัยของความรักสันโดษ ใช้ชีวิตเรียบง่าย พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และการผจญภัย แต่ไม่ชอบการต่อสู้

2. ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะที่โดดเด่น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การดำรงชีวิตบนพื้นฐานของปัจจัยสี่ 2) การสร้างความมั่นคงของกลุ่มสังคม และ 3) การปรับตัวเข้ากับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม หรือนิเวศวัฒนธรรม

3. พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนปกาเกอะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับชัดเจน 2) ระดับเดินกระบวน และ 3) ระดับก่อตัว โดยที่ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน เกิดขึ้นจากการที่ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ บริษัทนำเที่ยว และนักท่องเที่ยว มีความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม มีกระบวนการจัดการความรู้และภูมิปัญญาร่วมกันโดยมุ่งเน้นที่การคงอยู่ และการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ด้านการเงิน

คำสำคัญ: วัฒนธรรมปกาเกอะญอ, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม,
ศักยภาพทางวัฒนธรรม

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2561

** นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม E-mail: natcharatch01@gmail.com

*** อาจารย์ประจำ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Cultural Potential of Skaw Karen: Dynamic Management of Community Based Cultural Tourism in Mae Hong Son Province.*

Natcharatch Sarahongsa **

Boonsom Yodmalee *** Somchai Lamduan ****

Abstract

This study was a qualitative study aiming 1) to study background and characteristics of the Skaw Karen community, 2) to investigate cultural potential of the Skaw Karen in Mae Hong Son province, and 3) dynamics of cultural tourism management by the Skaw Karen community in Mae Hong Son province. Data was collected in 6 villages in Mae Hong Son province. The results showed that

1. Skaw Karen was one the first tribes emigrating into the east of Myanmar and the north of Thailand. Their personality was secluded, simple, interested in innovation, adventurous, yet peaceful.

2. According to the study of the Skaw Karen's cultural potential in Mae Hong Son province, it revealed that, 1) Skaw Karen preserved their cultural potential by maintaining four basic needs, 2) Their cultural potential could establish the community's stability, and 3) adaptation to the environment or the environment or cultural ecology.

3. The dynamics of cultural tourism management by the Skaw Karen community in Mae Hong Son province could be divided into 3 types: 1) clear understanding level, 2) developing level, and 3) beginning level. The success of community based cultural tourism management happened from the community, government agencies, travel agent and tourists have an understanding of the social and cultural context. There is a common knowledge and local wisdom management process that focuses on the preservation and learning of community culture over money.

Keywords: Pgaz K'Nyau Cultural, Community Based Tourism Management, Cultural tourism, Cultural potential

* Research Articles from the thesis for the Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Mahasarakham University, 2018

** Student in Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Email: natcharatch01@gmail.com

*** Lecturer, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

**** Assistant Professor, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน(Community-based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนานวนศิริ, 2546, น. 14) เกิดจากการที่กระแสการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลง จากการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) ไปสู่การท่องเที่ยวทางเลือก ซึ่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ กำลังเป็นที่นิยมและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และเมื่อการท่องเที่ยวถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รัฐบาลจึงหันมาส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและทรัพยากร เพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชนท้องถิ่น จนเกิดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (Community tourism) (สินธุ์ สโรบล, 2546, น. 11) หน่วยงานภาครัฐหลายแห่ง จึงพยายามดึงการท่องเที่ยวเข้าไปไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อรองรับอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาล ในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่การขาดฐานข้อมูลที่เป็นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดการพิจารณาถึงความเข้าใจของคนในชุมชน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความพร้อมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว (กองวิชาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, 2555, น. 15-19) ทำให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวยังคงมีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวตามกระแส เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม จนบางครั้งนำไปสู่ความขัดแย้งและแตกแยกภายในชุมชนได้ เช่น เมื่อเอ่ยถึง “กะเหรี่ยง” คนทั่วไปจะนึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีลักษณะโดดเด่น คือ ผู้หญิงจะสวมห่มห่มทองเหลืองรอบคอจนดูเหมือนมีลวดลายที่ยาวกว่าคนทั่วไป และมักถูกเรียกว่า กะเหรี่ยงคองยาว โดยไม่เข้าใจว่าคนกะเหรี่ยงคือใคร มีวิถีชีวิตเช่นไร

กะเหรี่ยง กะหรั่ง ปกาเกอญอ ปกาเกอญอ ปว้าเกอญอ หรือ Karen ล้วนแต่หมายถึง ผู้คนกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน อยู่ในเขตพื้นที่ฝั่งตะวันออกของสหภาพเมียนมาร์ และภาคเหนือของประเทศไทยก่อนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยชาวกะเหรี่ยงมีอยู่ด้วยกัน 4 กลุ่มใหญ่ คือ 1) จกอว์ หรือ ปกาเกอญอ 2) ชูว หรือ ชิว หรือ โส่ว หรือ โป่ว 3) ปะโอ หรือ ดองผู้ 4) คะยาห์ หรือ บเว คำว่า “ปกาเกอญอ” หรือ “ปกาเกอญอ” ถูกใช้และเป็นที่ยอมรับกันมากในชุมชนกะเหรี่ยงสกอร์ ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย โดยเน้นถึงความหมายว่า “คน” ผู้มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพและมีวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ด้านบวก ต่อสู้กับอคติที่ภาครัฐมีต่อชาวกะเหรี่ยง ว่าเป็นชาวเขาที่ไม่มีการศึกษา เป็นพลเมืองชั้นสอง เป็นผู้ทำลายป่า โดยแสดงออกผ่านหนังสือชื่อ “ปกาเกอญอ: ข้าคือคน” ในปี พ.ศ. 2531 ต่อมางานศึกษาวิจัยของนักศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ และบทความจำนวนมากที่เปลี่ยนมาใช้

คำว่า “ปกากะญอ” แทนคำว่า “กะเหรี่ยง” ซึ่งในบทความนี้จะใช้คำว่า “ปกากะญอ” ซึ่งใช้ตัวสะกดภาษาไทยแล้วสามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับสำเนียงภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์แทนคำว่า กะเหรี่ยง หรือ ปากะญอ

ผู้วิจัยเห็นความสำคัญ และการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชน อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว จึงสนใจที่จะทำการศึกษา เรื่อง ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกากะญอ: พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยฮี บ้านห้วยตองก้อ บ้านห้วยแก้วบน ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านห้วยห้อม ในเขตอำเภอแม่ลาน้อย บ้านพะมะลอ ในเขตอำเภอแม่สะเรียง และบ้านเมืองแพม ในเขตอำเภอปางมะผ้า เพื่อให้ทราบปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงศักยภาพทางวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลต่อกระบวนการคิด การพัฒนาคุณภาพชีวิต และศักยภาพชุมชน การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยชาวปกากะญอเอง รวมถึงเป็นตัวอย่างของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะชุมชนของชาวปกากะญอ
2. เพื่อศึกษาศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกากะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อศึกษาพลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนปกากะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อันจะนำไปสู่แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดย

1. กลุ่มผู้รู้ เป็นบุคคลที่จะให้ข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวปกากะญอ และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 4 คน ได้แก่ คุณปณต ประครองทรัพย์ ผู้จัดการบริษัททัวร์เมิงไต, คุณธนันชัย มุ่งจิต เจ้าหน้าที่วิจัย สก., คุณพจนนา สวนศรี ผู้อำนวยการสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, และคุณจารุพงษ์ กอแก้ว อดีตประธานกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านห้วยตองก้อ อ.เมือง จ. แม่ฮ่องสอน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในหมู่บ้านปกากะญอ จำนวน 12 คน ได้แก่ ประธานกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ประธานกลุ่มที่พัก ตัวแทนกลุ่มทอผ้าและหัตถกรรม จากพื้นที่วิจัยหมู่บ้านละ 2 คน

3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไป ประกอบด้วย มัคคุเทศก์ จำนวน 2 คน คือ คุณสุลิกา หลิมแก้ว และ คุณนิธิ สืบพงษ์สังข์ กับนักท่องเที่ยวผู้มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยว ซึ่งเดินทางไปท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย 2 คน ได้แก่ นายแพทย์จรัญ อนันตชัยศิลป์ และ คุณจิระ พานิชนานนท์

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบบันทึกศักยภาพทางวัฒนธรรม แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้ในการจดบันทึกข้อมูลขั้นต้น และปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพทางวัฒนธรรม

2. แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง และชนิดมีโครงสร้างสำหรับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่ง จะมีความแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์นี้ออกแบบจากการประมวลข้อมูล ที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลศักยภาพ ทางวัฒนธรรม และการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนของหมู่บ้านเป้าหมาย

4. กล้องบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เครื่องบันทึกเสียง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสาร เช่น บทความ คำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในความเป็นมาของกลุ่ม ชาติพันธุ์ปกากะญอ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. การเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยนั้น ผู้รู้และผู้ปฏิบัติเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มองไม่เห็น (Emergent) จำเป็นต้องใช้การเลือกวิธีการเข้าถึงข้อมูล ด้วยวิธีการ Snow ball (วรรณดี สุทธิวราร, 2556, น. 24) โดยการสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน พูดคุยกับผู้นำชุมชนหรือชาวบ้าน รวมถึงผู้ที่มีความรู้ในวัฒนธรรม ปกากะญอซึ่งยังอยู่ในหมู่บ้าน จากนั้นขอให้พาไปแนะนำกับบุคคลเหล่านั้น เมื่อประเมินได้ว่าเป็นผู้รู้ (Key-Informant) หรือผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) แล้ว จึงขอให้ผู้รู้หรือผู้ปฏิบัติแนะนำบุคคลคนอื่น ที่มีความรู้ในด้านอื่น ที่ตรงกับประเด็นการศึกษาศักยภาพทางวัฒนธรรมปกากะญอในครั้งนี้

3. ใช้การสังเกตทั้งแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการสัมภาษณ์แบบไม่มี โครงสร้าง เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง สำหรับการเก็บข้อมูลภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ของแต่ละหมู่บ้านโดยละเอียดจากกลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติ เมื่อได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมากพอ จึงจะสัมภาษณ์

ผู้เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informants) ได้แก่ มัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย เพื่อตรวจสอบว่ามีความสอดคล้องกันอย่างไร มีประเด็นหรือรายละเอียดบ้างที่แตกต่างกัน จากนั้นจึงถอดบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน ที่เคยเป็นมาในอดีตและที่กำลังดำเนินการอยู่ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระหว่างกลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติทั้ง 6 หมู่บ้านร่วมกัน แล้วจึงสรุปเอกสารการประชุมและคืนข้อมูลแก่ชุมชน

การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลส่วนใหญ่ของการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อมูลภาคสนาม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการเพิ่มผู้สังเกตเข้าไปในพื้นที่ร่วมกับผู้วิจัย เพื่อตรวจสอบความตรงกันของข้อมูลจากผู้สังเกตรายอื่น (Investigator Triangulation) ร่วมกับวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ด้วยการใช้ความถี่ในการเข้าพื้นที่ แล้วใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกับการสอบทานความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้กับงานวิจัยอื่น ๆ ที่เคยมีผู้ศึกษามาแล้ว ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันผู้ชายชาวปกากะญอ ไม่ได้อยู่แต่ในไร่ นา ได้ตลอดเหมือนเช่นที่ผ่านมา บางครั้งต้องนำพืชผลจากหมู่บ้านไปขายในตัวจังหวัด หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานภาครัฐขอความร่วมมือมายังชุมชน ประกอบกับหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยทั้ง 6 แห่ง อยู่ห่างไกลกัน การเก็บข้อมูลบางเรื่องต้องทำในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน หากผู้วิจัยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลานาน นอกจากจะทำให้เจ้าของบ้านต้องสละเวลาในการทำกิจวัตรประจำวัน มาดูแลผู้วิจัยซึ่งเป็นคนนอกวัฒนธรรม จนทำให้เกิดความลำบากใจแล้ว ยังจะไม่สามารถเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกันในหมู่บ้านอื่น เพื่อทำการสอบทานข้อมูลว่าสอดคล้อง หรือแตกต่างกันอย่างไรได้

การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย

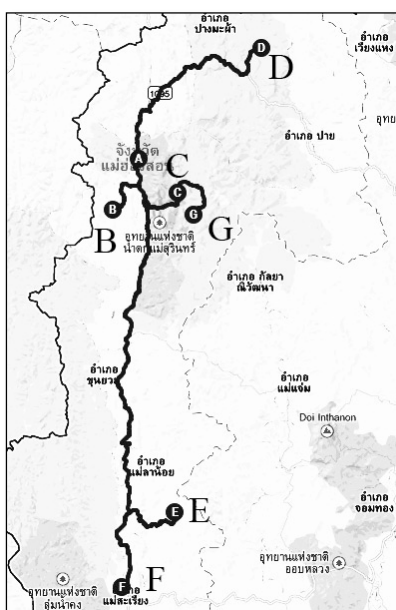
ผู้วิจัยได้ทำการจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) โดยการแปลงข้อมูลภาพและเสียงเป็นเอกสาร จัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการบันทึก ให้เป็นระเบียบตามความมุ่งหมายของการวิจัย และตอบปัญหาการวิจัยให้เป็นระบบ ด้วยการแบ่งประเภทของข้อมูลแยกเป็นเรื่อง ๆ คัดสรรว่าข้อมูลใดมีความหมายตรงประเด็นที่ต้องการวิเคราะห์ เรียกว่า การใส่รหัสข้อมูล (Coding) หรือการทำดัชนีข้อมูล (Indexing) (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2549, น. 45-47) แล้วเทียบเคียงกับผลการวิจัยของผู้วิจัยท่านอื่น ที่ได้เคยศึกษาวิจัยตามแนวทางของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ ในช่วงเวลาและพื้นที่เฉพาะ จึงใช้การอธิบายข้อค้นพบในเรื่องสถานภาพ และศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกากะญอในชุมชน ที่จัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง 6 หมู่บ้าน ว่ามีความหมายในแง่ของการนำไปใช้อย่างไร แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นอย่างไร ด้วยการพรรณนา

วิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยเน้นความถูกต้องรัดกุม ชัดเจน มีความต่อเนื่องเชื่อมโยง โดยหลักเหตุผล และเน้นประเด็นที่สำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอ: พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า

1. ความเป็นมาที่แท้จริงของชนชาวปกาเกอะญอนั้น ยังเป็นข้อถกเถียงที่ยังไม่มีข้อยุติอย่างชัดเจน สุรสิทธิ์ คลังไพรวัลย์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2556) ให้ความเห็นว่า ชาวปกาเกอะญอในเขตภาคเหนือเชื่อว่า กลุ่มของตนสืบเชื้อสายมาจากมอญโกล จากนั้นจึงได้อพยพสู่ทางใต้เข้าสู่ทิเบต และอินโดจีนตามสายน้ำสำคัญ 3 สาย คือ 1) แม่น้ำอิระวดี 2) แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเมย และแม่น้ำตะนาวศรี และ 3) แม่น้ำโขง แม่น้ำเจ้าพระยา แสดงให้เห็นว่าชาวปกาเกอะญอ ตั้งถิ่นฐานในเขตประเทศสหภาพเมียนมาร์ และประเทศไทยนานมาแล้ว โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน กาญจนบุรี ราชบุรีประมาณ 200,000 คน โดยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจำนวนผู้ใช้ภาษากะเหรี่ยงมากกว่าภาษาอื่น (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547, น. 149)

ภาพที่ 1 พื้นที่วิจัยได้แก่ บ้านห้วยฮี(C) บ้านห้วยตองกือ(G) บ้านห้วยแก้วบน(B) อำเภอเมือง, บ้านเมืองแพม (D) อำเภอปางมะผ้า, บ้านห้วยห้อม (E) อำเภอแม่ออน, และบ้านพะมอลอ (F) อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. การศึกษาศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า แต่ละหมู่บ้านยังคงมีศักยภาพทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีการปรับปรุงในบางส่วน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1 ศักยภาพทางวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต บนพื้นฐานของปัจจัยสี่ คือ 1) ในส่วนที่อยู่อาศัย นั้น จากเดิมที่เป็นบ้านยกพื้น มีชานบ้าน พื้นบ้านและฝาบ้านทำจากไม้ หลังคาจะมุงด้วยใบไม้ที่อยู่ในบริเวณนั้น เริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวัสดุตามสมัยนิยมมากขึ้น แต่บางหมู่บ้านก็ยังคงรักษารูปแบบไว้โดยไม่รื้อถอน 2) ในส่วนของเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มนั้น จะมีจุดเด่นที่ความแตกต่างกันออกไป เช่น มีการพัฒนาลายผ้าทอให้ทันสมัยขึ้น มีการแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อการใช้งานประเภทอื่น ตามความต้องการของผู้ซื้อ โดยยังคงเน้นการทอผ้าแบบดั้งเดิม ทั้งการย้อมสีธรรมชาติ การปักผ้าด้วยเส้นใยฝ้ายและลูกเดือย 3) ในส่วนของอาหารนั้น ภูมิปัญญาในการทำไร่หมุนเวียน ที่ยังคงมีการสืบทอดกันมาในบ้านห้วยแก้วบนบ้านห้วยฮี้ และบ้านห้วยตองก้อ ทำให้ชุมชนยังคงรักษาความหลากหลายทางพืชพันธุ์ ที่สามารถนำมาใช้เป็นอาหารได้ ขณะที่บ้านเมืองแพม บ้านห้วยห้อม และบ้านพะมอลอ เริ่มได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง จากการซื้อวัตถุดิบจากในตัวอำเภอ หรือรถจำหน่ายอาหารซึ่งเข้าไปบริการตามหมู่บ้านมากขึ้น 4) ในส่วนของยารักษาโรคนั้น ยังคงมีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ลูกหลาน แต่ในบางพื้นที่ความรู้ด้านสมุนไพรเริ่มหาย คนรุ่นใหม่หันไปให้ความสำคัญกับการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันมากกว่า

ภาพที่ 2 สภาพบ้านเรือนปกาเกอะญอ

ภาพที่ 3 การทอผ้าด้วยกี่เอวของหญิงปกาเกอะญอ

2.2 ศักยภาพทางวัฒนธรรม ในการสร้างความมั่นคงของกลุ่มสังคม ได้แก่ ดนตรี การละเล่น การแสดง ข้าวของเครื่องใช้ในงานประเพณีหรือการประกอบพิธีกรรม ข้อห้าม ข้อปฏิบัติในสังคมซึ่งมีที่มาจากค่านิยม ความเชื่อและศาสนานั้น หมู่บ้านซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ได้แก่ บ้านห้วยตองก้อ

บ้านเมืองแพม และบ้านพะมอลอ ส่วนบ้านห้วยฮี้ บ้านห้วยแก้วบนและบ้านห้วยหอม นั้น ชาวบ้านนับถือ ศาสนาคริสต์ สามารถรักษาความมั่นคงของชุมชนไว้ได้ โดยการปรับปรนความเชื่อเดิมของกลุ่มให้เข้ากับ ความเชื่อใหม่ที่ถูกถ่ายทอดทางศาสนา ขณะที่ยังมีผู้นำทางวิญญาณ (ฮิ-โซ) เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมตาม ความเชื่อเดิมอีกส่วนหนึ่งด้วย

2.3 ศักยภาพด้านนิเวศวัฒนธรรมนั้น ทุกหมู่บ้านมีภูมิปัญญา และการจัดการทรัพยากร อย่างเหมาะสม มีการกำหนดเขตป่าอย่างชัดเจนเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ มีการกันพื้นที่ให้เป็น ป่าอนุรักษ์ในเขตบ้านห้วยแก้วบน บ้านเมืองแพม บ้านห้วยตองก้อ มีการจัดการพื้นที่ทำกินในระบบไร่ หมุนเวียนในเขตบ้านห้วยฮี้ บ้านห้วยตองก้อ การรักษาต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงาสำหรับคันนาแพ ในเขต บ้านห้วยหอม

3. พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนปกากะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนที่แตกต่างกัน 3 รูปแบบ คือ

3.1 พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนในระดับชัดเจน ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนของบ้านห้วยฮี้และบ้านห้วยตองก้อ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจาก สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) และบริษัททัวร์เมิงไคซึ่งเป็นผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวที่มีความ เข้าใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ทำให้มีกระบวนการอบรมความรู้ ฝึกฝน และดำเนินการตามแนวทางของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการปรับเปลี่ยน แนวคิด กฎ ระเบียบในการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแต่ยังคงอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนของหมู่บ้านไว้ ชาวบ้านมีความเข้าใจในความมุ่งหมายของการจัดการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมว่าเพื่อเป็นการสื่อความหมาย มากกว่าผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน

3.2 พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนในระดับเดินกระบวน ได้แก่ การ จัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนของบ้านเมืองแพม และบ้านห้วยแก้วบน ซึ่งเพิ่งเริ่มดำเนินการ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะเวลา 3-5 ปี โดยมีชาวบ้านที่สมัครใจเข้ารับการอบรม ความรู้และ นำเสนอศักยภาพของชุมชน ผ่านโปรแกรมนำร่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะต้องเป็นผู้จัดการ ท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยมีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นผู้เล็ง ทำให้การจัดการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมโดยชุมชนของทั้ง 2 หมู่บ้านเริ่มมีแนวทางที่ชัดเจน มีความยืดหยุ่นพร้อมจะปรับปรุงเพื่อให้ สามารถดำเนินการต่อไปได้ไม่ยาก

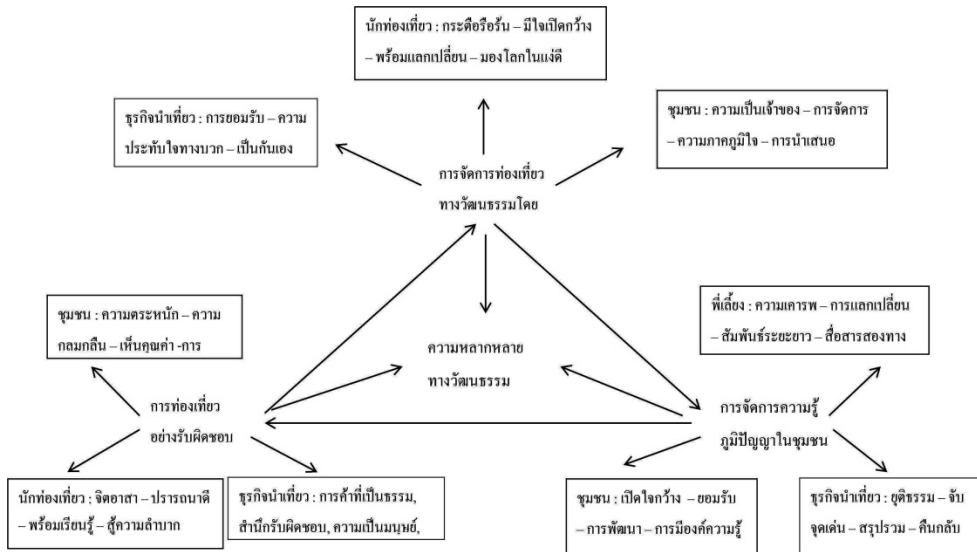
3.3 พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนในระดับก่อตัว เกิดขึ้นกับการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยหอมและบ้านพะมอลอ ซึ่งที่ผ่านมาแม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะสร้างภาพ

โฆษณาดึงดูดนักท่องเที่ยวจากศักยภาพทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ แต่ขาดทุนเสริมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการมีส่วนร่วมภายในหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เข้าไปจัดกระบวนการ เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน ทำให้มีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวขึ้นใหม่ ตามหลักการและแนวทางของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการเชื่อมโยงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอกมากขึ้น

จากการรวบรวมประเด็นความคิดและแนวทางการจัดการท่องเที่ยว ร่วมกับผู้รู้และผู้ปฏิบัติ จากชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน และผู้แทนบริษัททัวร์เมิงไต ซึ่งมีประสบการณ์ทั้งในส่วนของการเป็นพี่เลี้ยงชุมชน และการเป็นสื่อกลางระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลผลิตสืบเนื่องนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยสามารถประมวลเป็นแบบจำลองความคิด การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Community Based Cultural Tourism Conceptual Model- CBCT Conceptual Model) ได้ว่า ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนนั้น ต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน 2) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาในชุมชน และ 3) การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนั้น จะมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญคือ ชุมชน ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว องค์กรพี่เลี้ยง และนักท่องเที่ยว จะต้องเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขององค์การยูเนสโก (The UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) ที่เสนอให้ทุกประเทศมีการดำเนินการ และยอมรับในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

1. ชุมชนต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ภาวภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ต้องเปิดใจที่จะเรียนรู้ภูมิปัญญาและความคิดใหม่ และสามารถนำเสนอให้คนนอกเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมของตนได้
2. ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว ต้องสามารถแยกแยะจุดเด่น เข้าใจ และยอมรับในความแตกต่างของวิถีวัฒนธรรมชุมชนได้ มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ช่วยเหลือ แนะนำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เห็นความสำคัญและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ และสามารถสร้างภาคีเครือข่ายขึ้นมาได้
3. องค์กรพี่เลี้ยง ซึ่งเข้าไปหนุนเสริมชุมชน ต้องยอมรับในวิถีความเชื่อ วัฒนธรรมของชุมชน ไม่ผูกขาดความคิดให้ชาวบ้านและชุมชนต้องคล้อยตาม ให้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งด้านบวกและด้านลบ มีการประชุม ปรีกษาหารือ แลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างสม่ำเสมอ

4. นักท่องเที่ยว ต้องมีจิตอาสา ตั้งใจช่วยเหลือชาวบ้านตามความถนัดชำนาญของตน มีใจกว้างในการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้าน พร้อมทั้งจะยอมรับสิ่งใหม่ ไม่รีบสรุป ตัดสินสิ่งใดบนฐานคิดหรืออคติความเชื่อที่มีมาก่อน สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความคิดสร้างสรรค์

ภาพที่ 4 แบบจำลองความคิดการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน (CBCT Conceptual Model)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอ: พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ชาวปกาเกอะญอมีนิสัยรักสัน โดยเรียบง่าย มีภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทำการเกษตรแบบพอเลี้ยงตัวได้ เพาะปลูกพืชพรรณต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นอาหาร โดยไม่ต้องพึ่งพาสังคมภายนอกมากนัก เห็นได้จากการที่ชาวปกาเกอะญอในเขตที่สูง จะทำไร่หมุนเวียนโดยไม่ถางป่าจนไม่เหลือไม้ใหญ่แล้วปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่นกับคนกลุ่มอื่นหรือเกษตรกรในเขตพื้นที่ราบ ซึ่งมุ่งเน้นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตามแนวคิดทุนนิยมเสรีเป็นสำคัญ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ตามทัศนะของลอร์ดคูด (Lockwood) ว่ามีกลไกบางอย่างในสังคม ที่ทำให้การขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น มีการช่วงชิงให้ได้บรรลุเป้าหมาย และสอดคล้องกับคำอธิบายวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจของชาวปกาเกอะญอ โดยจขัณภัย บุรุษพัฒน์ (2538, น. 83-88) ว่าระบบเศรษฐกิจของชาวกะเหรี่ยงขึ้นกับการเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยทำการปลูกข้าวเป็นพืชหลัก การปลูกข้าวของชาวปกาเกอะญอมี 2 ประเภท คือ กลุ่มที่อาศัยอยู่บนภูเขาจะทำการปลูกข้าวไร่ ส่วนกลุ่มที่อาศัยอยู่ตามที่ราบหุบเขา จะปลูก

ข้าวในนาแบบขั้นบันได นอกจากปลูกข้าวแล้วปลูกอะนุยังปลูกพืชอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด พักทอง พริก มะเขือ ฯ รวมถึงนิยมเลี้ยงไก่ หมู วัว ควาย และช้างอีกด้วย

2. ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกากะญอนั้น เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาเรียนรู้ จดจำ และลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แม้ว่าชุมชนปกากะญอ จะยังมีความสามารถในการสืบทอดองค์ความรู้ และวิธีการในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของปัจจัยสี่ไว้ได้ก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมภายนอกส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลายส่วน

2.1 ด้านที่อยู่อาศัย จากการที่ลูกหลานซึ่งไปทำงานหรือเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านนำกลับมาถ่ายทอดความคิดภายในครอบครัว ประกอบกับเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องพักค้างคืน การมีพื้นที่ส่วนตัวสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้หญิง เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัสดุ ซึ่งจะนำมาใช้สร้างบ้านหลังใหม่หรือซ่อมแซมบ้าน และการจัดพื้นที่ใช้สอยในตัวบ้าน เช่น มีการกั้นห้องที่ด้านล่างของตัวบ้านเพิ่มขึ้นตามแบบบ้านสมัยใหม่ เพื่อจะได้จัดที่นอนให้เพื่อนของลูกหลานหรือนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนนอกวัฒนธรรมได้สะดวกขึ้น แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมจากภายนอกที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อยกระดับสถานภาพทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับของคนภายนอก ไม่ให้ถูกมองหรือประเมินว่าเป็นผู้ที่ยังไม่พัฒนา ซึ่งเป็นมายาคติที่ถูกปลูกฝังมาในสังคมไทย และเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมมาโดยตลอด สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory) ที่ว่า วัฒนธรรมจะแพร่กระจายไปตามพื้นที่เท่าที่วัฒนธรรมนั้น จะแพร่กระจายไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยใกล้เคียงกัน ร่วมกับการคิดของฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ที่ว่าการยอมรับวัฒนธรรมทำให้สังคมมีวัฒนธรรมคล้ายกันโดยไม่จำเป็นว่ามีจุดกำเนิดร่วมกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ตามความคิดของจอร์จ ซิมเมล (Georg Simmel) ว่า ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายแสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายนั้น เป็นผลมาจากการมีความรู้สึกเข้าข้างตนเองมากกว่าเข้าข้างฝ่ายอื่น ซึ่งโดยมากเกิดขึ้นเพราะพฤติกรรม หรือคุณลักษณะทางสังคมของแต่ละฝ่ายมีความสำคัญเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง

2.2 ด้านเครื่องนุ่งห่ม ผู้หญิงในช่วงอายุที่อายุ 35-40 ปีขึ้นไปจะยังคงมีความสามารถในการทอผ้าด้วยกี่เอว แต่กลับหันเหไปจากกลุ่มหญิงสาวรุ่นใหม่ จากการที่คนรุ่นใหม่ต้องออกไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้าน ประกอบกับการที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมภายนอก ยังยึดโยงอยู่กับความคิดว่า กะเหรี่ยงคือชนกลุ่มน้อยที่ตัดไม้ทำลายป่า เป็นพลเมืองชั้นรอง ไม่เป็นที่ยอมรับว่ามีความเท่าเทียมกับผู้ที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่กล้าที่จะแสดงตัวตน ส่งผลให้ในช่วงที่ผ่านมาหญิงสาวรุ่นใหม่เริ่มทอดทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนทีละน้อย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิติพร ลาตปลาละ (2550)

ที่พบว่า สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านนิยมแต่งกายแบบคนพื้นเมือง หรือใส่เสื้อแบบคนพื้นราบ แต่ใส่ผ้าถุงและสะพายย่ามปกากะญอ ส่วนลูกหลานไม่ใส่หรือใช้ของที่เป็นผ้าทอปกากะญอ นอกจากมีงานประเพณีในหมู่บ้านถึงใส่ เนื่องจากลูกหลานมีสังคมของตัวเอง มีเพื่อนที่เป็นคนพื้นราบทำให้เกิดความแตกต่าง จึงอายุที่จะใส่ชุดหรือใช้ผ้าทอปกากะญอ แต่การหวนคีนแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมชาติพันธุ์ที่เริ่มมีขึ้นในระยะหลัง ทำให้เกิดการเรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญา รวมทั้งมีการใช้การสื่อสารเรื่องราวผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อแสดงความเป็นตัวตนของปกากะญอ ให้คนนอกวัฒนธรรมได้เข้าใจและยอมรับมากขึ้น มีความสอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ตามความคิดของจอร์จ ซิมเมล (Georg Simmel) ที่ว่า ความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอกจะทำให้เกิดการรวมตัวกันภายในกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีการประสานงานที่ดีและมีผู้นำเกิดขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยให้กลุ่มสร้างขอบเขตที่ชัดเจนขึ้นมา

2.3 ด้านอาหาร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม มีผลกระทบต่อการปรับเปลี่ยนวัตถุดิบและวิธีประกอบอาหารของชาวปกากะญอ แม้ว่าจะยังคงรักษาชนิดและวัตถุดิบในพื้นที่มาประกอบอาหารได้เหมือนที่ผ่านมาก็ตาม แต่เมื่อเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านมีความสะดวกมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางเข้าไปในตัวเมือง เพื่อซื้อหาสินค้าและอาหารได้ง่ายขึ้น ประกอบกับการรับและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านอาหารจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ใกล้เคียงบ้าง หรือจากลูกหลานที่ไปเรียนหนังสือหรือทำงานนอกหมู่บ้าน จึงเกิดการดัดแปลงวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหารไปบ้าง แสดงให้เห็นถึงการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นและแผ่ขยายไป ปรากฏการณ์นี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมที่ว่า นวัตกรรมที่ยอมรับได้ง่ายจะมีลักษณะ 1) ได้ประโยชน์มากกว่าของเดิมที่เข้ามาแทนที่ 2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมที่จะรับ 3) ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก 4) สามารถแบ่งทดลองครั้งละน้อยได้ และ 5) สามารถมองเห็นหรือเข้าใจได้ง่าย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526, น. 43-44)

2.4 การยอมรับการรักษาพยาบาลด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน ทดแทนการใช้สมุนไพร ตามภูมิปัญญาเดิม แม้ว่าจะทำให้ชีวิตง่ายขึ้น สะดวกสบายขึ้น แต่กลับทำให้การถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาในด้านการรักษาด้วยสมุนไพร รวมถึงการใช้พืชสมุนไพรมาประกอบเป็นอาหาร เริ่มหดหายไปจากชุมชน ซึ่งความสอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้ง แต่เมื่อเกิดฟื้นฟูและสืบทอดความรู้ด้านสมุนไพรในชุมชน เพื่อนำเสนอต่อบุคคลภายนอกในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว เป็นการกระตุ้นความสนใจของคนในชุมชนให้กลับมาสนใจจัดระบบและประสานทรัพยากรต่าง ๆ ทางสังคมเสียใหม่ สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมว่าการยอมรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เข้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

และการสื่อสารกับผู้คนต่างวัฒนธรรม ซึ่งต้องมีการปรับตัวของชาวบ้านเพื่อเตรียมความพร้อม ทั้งการสำรวจศักยภาพชุมชน การจัดการความรู้ การสื่อความหมาย การนำเสนอ การยอมรับวิธีการใหม่จากองค์กรพี่เลี้ยงหรือสมาชิกเครือข่าย จัดได้ว่าเป็นการยอมรับนวัตกรรมอย่างหนึ่ง

2.5 ศักยภาพทางวัฒนธรรมในการสร้างความมั่นคงของกลุ่มสังคมนั้น ระบบความเชื่อ ศาสนา ยังคงมีความสำคัญในการยึดโยงผู้คนในสังคมเข้าด้วยกัน แต่ความเป็นตัวตนของคนผู้อยู่กับธรรมชาติ โดยการพึ่งพาอาศัยกัน ยังคงอยู่ในสำนึกของชาวปกาเกอะญอไม่ได้เลือนหายไป การกระทำหรือพิธีกรรม บางส่วนที่ไม่ขัดแย้งกับความเชื่อใหม่ที่ยังคงปรากฏให้เห็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม คือ เมื่อวัฒนธรรมแพร่กระจายไป และมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมข้างเคียงที่มีอยู่แล้ว ย่อมมีการเรียนรู้และรับรู้ซึ่งกันและกัน ในระยะแรกอาจรับวัฒนธรรมใหม่ชั่วคราว ที่เรียกว่า การยืมวัฒนธรรม และต่อมาจึงรับไว้เป็นของตน ทั้งยังสอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenon Theory) ว่า มนุษย์จะเป็นผู้สร้างบริบทหรือสภาวะการณ์ขึ้น โดยที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะการณ์ หรือระเบียบสังคม แล้วจึงใช้สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นร่วมกัน โดยการพิจารณาบริบทแนวคิดและข้อเสนอของทุกคน เพื่อให้แนวคิดที่ได้มาจากการยอมรับจากกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่ม เพื่อต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกลุ่ม

3. การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนปกาเกอะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์เพื่อให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นคนนอกวัฒนธรรมได้เข้าใจ และยอมรับวิถีวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการทดลองปฏิบัติในสถานการณ์จริง ซึ่งมีความแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่และวิถีชีวิต ไม่ใช่การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยคำสั่งหรือตามความต้องการของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวซึ่งเป็นคนนอกวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของไซ (Xie, 2004) ซึ่งพบว่า การนำเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีนมาพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีข้อขัดแย้งระหว่างรัฐบาล นักลงทุน และชนเผ่าลี เนื่องจากมีประเด็นสนใจและจุดมุ่งหมายในการจัดการท่องเที่ยวที่ต่างกัน เทียบได้กับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่นำเสนอการท่องเที่ยวชมหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว ซึ่งเป็นผู้ลี้ภัยสงครามจากประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อหวังรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ไม่มีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนของชาวปกาเกอะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น มีความแตกต่างกันใน 3 ลักษณะ คือ มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนในระดับชัดเจน ระดับเดินกระบวน และระดับก่อตัว ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างได้แก่ ความพร้อมของชุมชน

การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจจากองค์กรที่เลี้ยง และการหนุนเสริมจากองค์กรภายนอก โดยที่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จะเกิดขึ้นได้เมื่อชุมชนต้องเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นผู้ดำเนินการด้วยตัวชุมชนเอง หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุน ให้ชุมชนดำเนินงานด้วยตัวชุมชนเอง โดยไม่มุ่งผลสำเร็จที่รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นแล้วนอกจากจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ร่วมกัน การตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมกลุ่มชนแล้ว ยังจะกลายเป็นการล้มล่อนวัฒนธรรมชุมชน จากการแสวงหาประโยชน์เชิงพาณิชย์หรือการค้าล่วงในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของคอร์ค (Cork, 1996) ว่า 1) ต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม 2) ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว 3) มีการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างระมัดระวัง ทั้งในแง่สภาพแวดล้อมและในแง่ความรู้สึทาง และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ คาสคานเต้, เบรนนัน, และลูโลฟฟ์ (Cascante, Brennan, and Luloff, 2010) พบว่า เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะมีความยั่งยืนได้เนื่องจากชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ท้องถิ่น จะเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก คือการเปิดรับทัศนคติ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และสอดคล้องกับการศึกษาของปณต ประคองทรัพย์ และคณะ (2553, น. 113) ว่าการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่มีจุดหมายที่ชัดเจน ในบางชุมชนไม่สามารถจัดการได้อย่างเป็นระบบ การเข้าใจแนวคิดการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปและบางส่วนเกิดจากนโยบายของภาครัฐที่พัฒนาโดยขาดการร่วมคิดร่วมทำโดยท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและหน่วยงานด้านการพัฒนาสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้วางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ให้สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยชุมชนผลักดันให้เกิดการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ โดยไม่ขัดแย้งกับชุมชน
2. ชุมชนที่สนใจในการจัดการท่องเที่ยว สามารถนำไปเป็นตัวอย่างของการศึกษาตนเอง เพื่อประเมินความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว ก่อนตัดสินใจจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยว ควรส่งเสริมการวิจัยที่สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

2. นิสิต นักศึกษาควรมีความสามารถในการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างเพียงพอ ที่จะนำไปสู่การค้นพบทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม และอันมีคุณลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่เป็นไปตามปรากฏการณ์จริงมากที่สุด เพื่อให้สามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างทันทั่วถึง มากกว่าการวิจัยโดยใช้ทฤษฎีตะวันตกเป็นกรอบแนวคิด หรือยึดมั่นในฐานคิดทางทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่ไม่สอดคล้องกับรายละเอียดในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่วิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว. (2555). *แผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา.
- ขจัดภัย นุรักษ์พัฒน์. (2518). *ชาวเขา*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล.
- นิติพร ลาตปลาละ. (2550). *อาชีพทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยงสะกอของหมู่บ้านพะมอลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ปณต ประคองทรัพย์ และคณะ. (2553). *รูปแบบและกลไกการตลาดของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1*. แม่ฮ่องสอน: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- พจนา สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- วรรณดี สุทธิธารกร. (2556). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยในกระบวนการตัดสินใจทางเลือก*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สินธ์ สโรบล. (2546). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณสภา.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cascante, D. Matarrita., M.A. Brennan, and A.E. Luloff. (2010). *Community Agency and Sustainable Tourism Development: The Case of La Fortuna, Costa Rica*. Journal of Sustainable Tourism, 18(6), 735-756.
- Cork, Carolyn. (1996). *Community-Managed Ecotourism: A Feasibility Survey in Phnom Baset, Cambodia*. Master's Thesis Canada: University of Calgary Canada.
- Xie, Philip Feifan. (2004). *Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Flainan, China*, Dissertation Abstracts International.